

Limes – 2021

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II*

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Scientific Bulletin
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ

2021
Випуск VIII

Берегове
2021

Науковий вісник «LIMES» засновано у 2014 році та видається за рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ. У науковому віснику публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних учених угорською, українською та англійською мовами. Цей том об'єднує праці з історії, етнографії, теології, педагогіки, соціології, економіки, матеріалознавства і технологій.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ (протокол №12 від 22.12.2021 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

ВІДПОВІДАЛЬНІ РЕДАКТОРИ:

Мелінда Орбан та Олександр Добош (видавничий відділ, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Адальберт Бовді, доктор фізико-математичних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Адальберт Рац, доктор філософії у галузі природничих наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Бейла Надь, кандидат біологічних наук, доцент (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Віра Протопова, доктор біологічних наук, професор (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Емьовке Бергхауер-Олас, доктор філософії у галузі соціальних та поведінкових наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан Кормочи, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан-Шандор Варга, доктор біологічних наук, професор-емерит (кафедра еволюційної зоології та біології людини, Дебреценський університет), Ібоя Самборовскі-Нодь, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Ілона Лехнер, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Йосип Молнар, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Катерина Дудич, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Лорант-Денеш Давід, саблітований доктор у галузі «регіональні науки», професор (Інститут економіки та розвитку регіонів, Університет ім. Святого Іштвана), Маргарета Кейс, кандидат історичних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Марія Ген, кандидат біологічних наук, саблітований доктор у галузі «науки про довкілля» (кафедра ботаніки, Університет ім. Святого Іштвана), Олександр Бергхауер, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Олена Біда, доктор педагогічних наук, професор (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Роберт Бачо, доктор економічних наук, професор (кафедра обліку і аудиту, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Тетяна Чонка, кандидат філологічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Томаш Врabelь, кандидат філологічних наук, доцент (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юдіта Павлович, кандидат педагогічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Жиуц, доктор технічних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Чотарі, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Василь Брензович, кандидат історичних наук (Благодійний фонд за ЗУІ)

ТЕХНІЧНЕ РЕДАГУВАННЯ: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

ВЕРСТКА: *Мелінда Орбан*

КОРЕКТУРА: *авторські, Льдіко Гріца-Варцаба та Томаш Врabelь*

ДИЗАЙН ОБКЛАДИНКИ: *Ласло Везжел*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр «Опацої Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Друк наукового вісника здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Засновник: Благодійний фонд Закарпатського угорського педагогічного інституту (від 2016 року Благодійний фонд За Закарпатський угорський інститут)

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ (Адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Веб-сторінка: www.kmf.uz.ua Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua Тел.: (00 380-3141) 4-28-29)

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У» (Адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

© Автори, 2021

© Редактори, 2021

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2021
VIII. évfolyam

Beregszász
2021

ETO 001.89(058)

L 67

A LIMES című tudományos évkönyv 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsának határozata alapján jelenik meg. A tudományos évkönyv a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrainjai és külföldi tudósok magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait adja közre. A LIMES jelen kötet a történet-, a néprajz-, a vallás-, a nevelés-, a társadalom- és a gazdaságtudomány, valamint az anyagtudomány és technológia különböző területeit öleli fel.

Nyomatott tömegtájékoztatói eszközök állami nyilvántartásának igazolása:

széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.

*Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2021.12.22., 12. számú jegyzőkönyv).*

FŐSZERKESZTŐ:

dr. Orosz Ildikó, PhD (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF)

FELELŐS SZERKESZTŐK:

Dobos Sándor és Orbán Melinda (Kiadói Részleg, II. RF KMF)

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

prof. dr. Bacsó Róbert, a közgazdaság-tudományok doktora (Számvitel és Auditálás Tanszék, II. RF KMF), dr. Berghauer Sándor, PhD (Földtudományi és Turizmus Tanszék, II. RF KMF), dr. Berghauer-Olasz Emőke, PhD (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Bódi Béla, a fizika- és matematikatudományok doktora (Matematika és Informatika Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Bida Olena, a neveléstudományok doktora (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Csatáry György, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), dr. Csonka Tetyána, a nyelvtudományok kandidátusa (Ukrán Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. habil. Dávid Lóránt Dénes (Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet, Szent István Egyetem), dr. Dudics Katalin, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. habil. Höhn Mária, a biológiai tudományok kandidátusa (Növénytan Tanszék, Szent István Egyetem), dr. Karmacs Zoltán, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Kész Margit, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Lechner Ilona, PhD (Angol Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Molnár József, PhD (Földtudományi és Turizmus Tanszék, II. RF KMF), dr. Nagy Béla, a biológiai tudományok kandidátusa, docens (Biológia és Kémia Tanszék, II. RF KMF), dr. Pavlovics Judit, a neveléstudományok kandidátusa (Ukrán Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Protopopova Vira, a biológiai tudományok doktora (Biológia és Kémia Tanszék, II. RF KMF), dr. Rác Béla, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Varga Zoltán Sándor, a biológiai tudományok doktora, professor emeritus (Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék, Debreceni Egyetem), dr. Vrábely Tamás, a nyelvtudományok kandidátusa, docens (Angol Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Zsiguc György, a műszaki tudományok doktora (Matematika és Informatika Tanszék, II. RF KMF)

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. Brenzovics László, PhD (Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Jótékonysági Alapítvány)

MŰSZAKI SZERKESZTÉS: *Dobos Sándor és Orbán Melinda*

TÖRDELÉS: *Orbán Melinda*

KORREKTÚRA: *a szerzők, Gricza-Varcaba Ildikó és Vrábely Tamás*

BORÍTÓTERV: *Vezsdel László*

ETO-BESOROLÁS: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos évkönyv megjelenését Magyarország Kormánya támogatta.

Alapító: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola Jótékonysági Alapítványa (2016-tól Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Jótékonysági Alapítvány)

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 6. Honlap: www.kmf.uz.ua E-mail: foiskola@kmf.uz.ua Tel.: (00 380-3141 4-28-29)

Nyomdai munkák: „RIK-U” Kft. (Cím: 88 000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

© A szerzők, 2021

© A szerkesztők, 2021

ISSN 2411-4081

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2021

ISSN 2411-4081

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE
OF HIGHER EDUCATION

LIMES

Scientific Bulletin
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

2021
Issue VIII

Berehove
2021

UDC 001.89(058)

L 67

The scientific bulletin "LIMES" was established in 2014 and is published according to the resolution of the Academic Council of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education. The scientific bulletin publishes the researches of students and teachers of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, as well as scientific articles of researchers from Ukraine and abroad in Hungarian, Ukrainian and English languages. The given volume of "LIMES" contains academic researches in History, Ethnography, Theology, Pedagogy, Sociology, Economics, Engineering, and Technology.

**Certificate of State Registration of Printed Mass Media, Series KB, No. 20762-10562P,
Issued by the State Registration Service of Ukraine on the 8th of May, 2014**

*Recommended for publication by the Academic Council of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education, record No. 12 of December 22, 2021*

EDITOR-IN-CHIEF:

Ildikó Orosz, Ph.D. (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College)

MANAGING EDITORS:

Melinda Orbán and Sándor Dobos (Publishing Department, Transcarpathian Hungarian College)

EDITORIAL BOARD:

Béla Bódi, D.Sc. in Physics and Mathematics, professor (Department of Mathematics and Computer Science, Transcarpathian Hungarian College), Béla Nagy, C.Sc. in Biology, associate professor (Department of Biology and Chemistry, Transcarpathian Hungarian College), Béla Rácz, Ph.D. (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), Emőke Berghauer-Olasz, Ph.D. (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College), György Csátary, Ph.D. (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), Ibolya Szamborovszky-Nagy, Ph.D. (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), Ilona Lechner, Ph.D. (English Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), József Molnár, Ph.D. (Department of Geography and Tourism, Transcarpathian Hungarian College), Judit Pavlovics, C.Sc. in Pedagogy (Ukrainian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Katalin Dudics, Ph.D. (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Lóránt Dénes Dávid, Ph.D., Dr. habil, professor (Institute of Regional Economics and Rural Development, Szent István University), Margit Kész, Ph.D. (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Mária Höhn, C.Sc. in Biology, Dr. habil (Department of Botany, Szent István University), Olena Bida, D.Sc. in Pedagogy, professor (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College), Róbert Bacsó, D.Sc. in Economics, professor (Department of Accounting and Auditing, Transcarpathian Hungarian College), Sándor Berghauer, Ph.D. (Department of Geography and Tourism, Transcarpathian Hungarian College), Tamás Vrabely, C.Sc. in Philology, associate professor (English Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Tetyána Csonka, C.Sc. in Philology (Ukrainian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Vira Protopopova, D.Sc. in Biology, professor (Department of Biology and Chemistry, Transcarpathian Hungarian College), Yuriy Zhiguts, D.Sc. in Technical Sciences, professor (Department of Mathematics and Computer Science, Transcarpathian Hungarian College), Zoltán Sándor Varga, D.Sc. in Biology, professor emeritus (Department of Evolutionary Zoology and Human Biology, University of Debrecen), Zoltán Karmacs, Ph.D. (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College)

RESPONSIBLE FOR PUBLISHING:

László Brenzovics, Ph.D. (Charitable Foundation "In support of the Transcarpathian Hungarian College")

TECHNICAL EDITING: *Melinda Orbán and Sándor Dobos*

PAGE PROOF: *Melinda Orbán*

PROOF-READING: *the authors, Ildikó Gricza-Varcaba and Tamás Vrabely*

COVER DESIGN: *László Vezsdel*

UNIVERSAL DECIMAL CLASSIFICATION (UDC): *Apáczai Csere János Library of Transcarpathian Hungarian College*

Authors are responsible for the content of academic researches.

The publication of the scientific bulletin is sponsored by the government of Hungary.

Founder: Charitable Foundation of Transcarpathian Hungarian Pedagogical College (after 2016 Charitable Foundation "In support of the Transcarpathian Hungarian College")

Publishing: Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Address: Kossuth square 6, 90202 Berehove, Ukraine. Website: www.kmf.uz.ua E-mail: foiskola@kmf.uz.ua Tel.: (00 380-3141) 4-28-29)

Printing: "RIK-U" LLC (Address: Gagarin Street 36, 88000 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua)

© The Authors, 2021

© The Editors, 2021

ISSN 2411-4081

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2021

Зміст

<i>Томаш Чікі</i> : Публіцистичні дебати щодо національних прагнень русинів і мадяризація на рубежі XIX–XX століть.....	15
<i>Чаба Фазекаш</i> : Подання Березького комітату від 1841 року про використання угорських назв місяців	31
<i>Евелін Кіраль</i> : Роль Мукачівсько-Чинадіївської домінії у Верховинській господарській акції у період між 1897–1901 роками.....	59
<i>Ерік Марусич</i> : Відновлення міського статусу Берегова у 1939 році.....	73
<i>Ласло Поллої</i> : «Сумна Кассандра». Про книгу Лайоша Івана «Шанси Німеччини у війні на основі даних німецької наукової літератури»	87
<i>Тіберій Ромбай</i> : Вплив Першої світової війни на діяльність Ужгородської католицької гімназії між 1914–1918 рр.	99
<i>Роберт Варга</i> : Доповнення до правоохоронної історії Ужгорода між 1890–1914 роками	113
* * *	
<i>Ержебет Ч. Йонаш</i> : Трагедії русинського та українського фольклору угорською мовою.....	127
<i>Дора Колта</i> : Зв'язок Ендре Аді з древніми угорськими віруваннями.....	139
* * *	
<i>Оршоля Ленюв</i> : „Тюрми будують з каменів Закону; Будинки розпусти – з цегли Релігії.” Концепція морального зла в мистецтві Вільяма Блейка	153
* * *	
<i>Аннамарія Облонці – Бейла Надь</i> : Методичні особливості навчання генетики в школі	165
<i>Дора Барабаш-Карпаті – Тімеа Максим-Нодь</i> : Результати одного дуального дослідження, або як впливає дуальна освіта на результати й компетенції студентів.....	183

Ілона Густі – Марта Фабіян – Ілона Лехнер – Ержебет Барань:
Досвід організації дистанційного навчання на основі анкетного опитування 201

Габрієлла Пап: Застосування онлайн-ресурсів у викладанні математики на Закарпатті 219

* * *

Еріка Метцкер: Угорщина у сталій соціальній Європі..... 225

* * *

Юлія Когут – Генетта Ковач-Румп: Шлях розвитку регулювання бухгалтерського обліку в Україні 245

Юлія Когут – Генетта Ковач-Румп: Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації 255

Золтан Земан – Ботонд Кальман – Юдіт Барці: Оцінка та огляд літератури щодо фінансової грамотності студентів університет..... 269

* * *

Шандор Бодзаш: Проектування та моделювання зубчастих передач різних типів за допомогою програмного забезпечення GearTeq..... 283

* * *

Календар подій (2020/2021 навчальний рік)..... 295

Tartalom

<i>Csiki Tamás: A ruszin nemzeti törekvések és a magyarosodás publicisztikai vitái a 19–20. század fordulóján</i>	15
<i>Fazekas Csaba: Bereg vármegye indítványa magyar hónapnevek használatára 1841-ben</i>	31
<i>Király Evelin: A hegyvidéki akció tevékenysége a munkácsi-szentmiklósi uradalom területén 1897 és 1901 között</i>	59
<i>Maruszics Erik: Beregszász városi rangjának visszaállítása 1939-ben</i>	73
<i>Pallai László: „Szomorú Cassandra”. Lajos Iván: Németország háborús esélyei a német szakirodalom tükrében</i> című könyvéről	87
<i>Rombai Tibor: Az I. világháború hatása az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnázium működésére 1914 és 1918 között</i>	99
<i>Varga Róbert: Adalékok Ungvár városának rendvédelmi történetéhez 1890–1914 között</i>	113
* * *	
<i>Cs. Jónás Erzsébet: A ruszin és az ukrán népi folklór tragédiái magyar nyelven</i>	127
<i>Kolta Dóra: Ady Endre kapcsolata az ősi magyar hitvilággal</i>	139
* * *	
<i>Lenyó Orsolya: „Börtönök a Törvény köveiből épültek, bordélyok a Vallás tégláiból.” A morális rossz fogalma William Blake művészetében</i>	153
* * *	
<i>Ablonci Annamária – Nagy Béla: A genetika oktatásának módszertani sajátosságai az iskolában</i>	165
<i>Barabásné Kárpáti Dóra – Makszim Györgyné Nagy Tímea: Egy duális kutatás eredményei, avagy hogyan befolyásolja a duális képzés a hallgatók eredményeit, kompetenciáit</i>	183

Husztli Ilona – Fábíán Márta – Lechner Ilona – Bárány Erzsébet: A távoktatás tapasztalatai egy kérdőíves felmérés tükrében 201

Papp Gabriella: Online felületek alkalmazása a matematika tanításában Kárpátalján..... 219

* * *

Metzker Erika: Magyarország a fenntartható szociális Európában 225

* * *

Kohut Júlia – Kovács-Rump Henetta: A számviteli szabályozás fejlődési útja Ukrajnában..... 245

Kohut Júlia – Kovács-Rump Henetta: Helyi költségvetések a pénzügyi decentralizáció szempontjából..... 255

Zéman Zoltán – Kálmán Botond – Bárczi Judit: Egyetemi hallgatók pénzügyi kultúrájának felmérése és szakirodalmi megítélése..... 269

* * *

Bodzás Sándor: Különböző típusú fogazott hajtópárok tervezése és modellezése a GearTeq szoftver alkalmazásával 283

* * *

Eseménynaptár (2020/2021-es tanév)..... 295

Contents

<i>Tamás Csíki</i> : Debates in the Press Concerning Ruthenian National Ambitions and Assimilation to Hungarians at the Turn of the 19 th and 20 th Centuries	15
<i>Csaba Fazekas</i> : Bereg County's Proposal to Use Hungarian Language Month Names in 1841	31
<i>Evelin Király</i> : The Activity of the Highlands Program in the Mukachevo-Chynadiyovo Estate Between 1897 and 1901	59
<i>Erik Maruszics</i> : Restoration of the City Rank of Beregszász in 1939	73
<i>László Pallai</i> : "Sad Cassandra". On Lajos Iván's Book "Germany's Chances for War in the Light of German Specialized Literature"	87
<i>Tibor Rombai</i> : Impact of World War I on the Functioning of the Royal Catholic High School in Uzhhorod Between 1914–1918	99
<i>Róbert Varga</i> : Additions to the Law Enforcement History of Uzhhorod Between 1890–1914	113
* * *	
<i>Erzsébet Cs. Jónás</i> : Tragedies of Rusyn and Ukrainian Folkballads in the Hungarian Language.....	127
<i>Dóra Kolta</i> : Endre Ady's Relationship to the Ancient Hungarian World of Belief	139
* * *	
<i>Orsolya Lenyó</i> : "Prisons are Built with Stone of Law; Brothles with Bricks of Religion." The Concept of the Moral Evil in William Blake's Art.....	153
* * *	
<i>Annamária Ablonci – Béla Nagy</i> : Methodological Peculiarities of the Education in Genetics in School.....	165
<i>Dóra Barabás-Kárpáti – Tímea Makszim-Nagy</i> : A Dual Research Results or How Dual Training Influences Students' Results, Competences	183

Ilona Huszti – Márta Fábrián – Ilona Lechner – Erzsébet Bárány: Experiences of Distance Learning in the Light of a Questionnaire Survey..... 201

Gabriella Papp: Usage of Online Platforms in the Teaching of Mathematics in Transcarpathia 219

* * *

Erika Metzker: Hungary in the Sustainable Social Europe 225

* * *

Júlia Kohut – Henetta Kovács-Rump: The Development Path of Accounting Regulation in Ukraine 245

Júlia Kohut – Henetta Kovács-Rump: Local Budgets in Terms of Financial Decentralization 255

Zoltán Zéman – Botond Kálmán – Judit Bárczi: Survey and Literature Assessment on the Financial Literacy of University Students 269

* * *

Sándor Bodzás: Design and Modelling of Various Types of Toothed Gear Pairs by GearTeq Software..... 283

* * *

Events Calendar (2020/2021 academic year) 295

A ruszin és az ukrán népi folklór tragédiái magyar nyelven

Резюме. В Україні русини живуть у Карпатських горах уздовж кордонів Угорщини, Словаччини та Польщі. Русинські та українські балади можна згрупувати у чотири тематичні групи: історичні, розбійницькі, ліричні, родинно-побутові. Ласло Варі Фабіан, угорський поет, перекладач і фольклорист із Закарпаття, ознайомився з русинськими та українськими баладами Закарпаття будучи студентом університету, згодом переклав багато з них угорською мовою. Розпізнавання паралелей і відмінностей робить «трагедії, розказані в піснях», привабливими і для сучасних читачів. Текст з читачем об'єднує «герменевтична дуга». Робота присвячена культурному фоні русинської та української народної балади, систематизації подібностей і відмінностей між ними. Указано на стилістичні цінності балад у перекладах. *Ключові слова:* фольклор, народна балада, русини, українці, угорці, переклад, герменевтика

Rezümé. A ruszinok Ukrajnában a magyar, szlovák, lengyel határvidék mentén, a Kárpátok hegyvidékén élnek. A ruszin és ukrán balladákat négy témakör köré csoportosíthatjuk: történeti tárgyú balladák, betyártörténetek, tragikus szerelemről szóló balladák, családi szerencsétlenségeket és tragédiákat hordozó balladai történetek. Vári Fábían László kárpátaljai magyar költő, műfordító, folklorista, aki a kárpátaljai ruszin és ukrán balladákkal egyetemistaként kezdett ismerkedni, később sokat lefordított közülük magyar nyelvre. A párhuzamok és különbségek felismerése vonzóvá teszi ezeket a „dalban elmondott tragédiákat” a mai olvasók számára is. A „hermeneutikai ív” kapcsolja össze a szöveget és az olvasót. Dolgozatunk a ruszin és ukrán népballadák kulturális hátterével, a hasonlóságok és különbségek rendszerével foglalkozik. Rámutat a fordításokban levő stilisztikai értékekre is.

Kulcsszavak: folklór, népbalada, ruszinok, ukránok, magyarok, fordítás, hermeneutika

Abstract. Rusyns live in Ukraine, near the Hungarian, Slovakian and Polish borders in the northeastern regions of the Carpathian Mountains. Rusyn and Ukrainian ballads have four big thematic groups: historical ballads, legends of outlaws, tragic love stories and the stories of family calamities or tragedies. Laszlo Vári Fabian, a poet, translator and folklorist from Zakarpattia Oblast started learning more about these folk ballads during his university studies and later he translated several of them into Hungarian. The recognition of the similarities and differences makes these 'folk song tragedies' very attractive for the readers today, too. The 'hermeneutic circle' connects the reader and the story. In this paper we highlight the cultural origin of Rusyn and Ukrainian folk ballads and summarise the similarities and differences between them. We would also like to emphasize the stylistical values of the translations.

Keywords: folklore, folk ballads, Rusyns, Ukrainians, Hungarians, translation, hermeneutics

Vári Fábían László kárpátaljai költő, műfordító, folklorista. A kiváló költő a rendszerváltás után tett szert ismertségre szülőföldjén és az anyaországban. Bizonyítja ezt a kilencvenes évek óta elnyert díjak és kitüntetések sora. Ilyenek a Kossuth-díj, a József Attila-díj, a Balassi Bálint-émlékkard, a Magyarország Babérkoszorúja-díj, s további számos művészetért kapott kitüntetés. Költészetének méltatására itt nincs elég hely, ezért csak egyetlen autentikus véleményt idézünk: „A közösségi felelősségérzéstől és felelősségtudattól áthatott klasszikus magyar

* Доктор філологічних наук, професор емерит, Інститут мовознавства та літератури, Ніредьгазький університет. * D.Sc, a nyelvtudományok doktora, professor emeritus, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Nyíregyházi Egyetem. * D.Sc. in Philology, professor emeritus, Institute of Linguistics and Literature, University of Nyíregyháza. E-mail: csjonase@gmail.com

költészet egyéni karakterű, jellegzetesen kárpátaljai magyar sorsjegyű folytatása Vári Fábián László művészete. Verseiben a történelem, a folklór és az irodalom emberi teljességet igénylő, egyéni és közösségi sorskérdésekkel minden időben nyíltan szembenéző alakjai alapozzák meg a jelenkor problémáival való sajátos karakterű, összetett és mély számvetést. Művei maradéktalanul tanúsítják annak a szándékának eredményét, hogy a tudat mélyebb szintjein megvalósuló magasabb rendű gondolkodás hordozói legyenek. Együtt él bennük az emberiség archaikus tapasztalata és a jelenkor problémavilága. Költői világának különleges színét a mély történelmi tudással és a folklór emberi teljességet őrző gazdagságával szembesített mai sorslátás adja. Művészetének megkülönböztető értéke a magyarságért érzett történelmi és jelenkori felelősség művészi megnyilatkozása. Magyarságunk kórképét kénytelen megrajzolni, de szemlélete szellemi és erkölcsi erőt sugároz, igaz értékekről tesz tanúságot...” – írta róla Görömbei András, a fiatalon elhunyt akadémikus irodalomtörténész (Görömbei 2010).

Vári Fábián László neve összekapcsolódik Kárpátalja sokat gyötört népeinek gazdag múltú és reménységekből merítkező jelen életével. Ezek között tartjuk számon a ruszinokat is. A *Kakukknővér* című balladaskötet hetvenhat ruszin és ukrán népballadát kínál a magyar olvasóknak (Vári 2019). A ruszinok Ukrajnában a magyar, a szlovák és a lengyel határvidék mentén, a Kárpátok hegyvidékén élnek, s nemcsak Rákóczi fejedelem leghűségesebb népét jelentették a tizenharmadik században, de azóta is barátságban, közös megpróbáltatásokat és örömeiket vállalva osztják meg a magyarokkal dolgos hétköznapjaikat. A hétköznapok ereje a múltban gyökerezik. Hagyományaink bennünk és utódaink zsigereiben élnek, amíg az ősi történetek végképp feledésbe nem merülnek. A magyar folklór kiváló ismerője, Voigt Vilmos sokoldalúan elemezte a népek múltját feldolgozó balladákat (Voigt 1975). A *Kakukknővér* kötet ezt a sort gazdagítja. Vári Fábián László nemcsak lefordította a szívéhez közelálló legszebb balladatermést, hanem kommentálta is kötetében.

Vári Fábián László 2019-ben nem először nyúl a ruszin és ukrán nép balladaterméséhez. Már a kilencvenes évektől foglalkoztatta a gyűjtésük. A *Világtalan csillag* (2003) című, válogatott verseket, műfordításokat és saját gyűjtésű kárpátaljai ruszin népballadák magyar fordítását közreadó kötete is ékes bizonyítéka ennek.

A kakukknővér hetvenhat balladája tematikusan csoportosítva elsőként a „Szerelem, házasság” keretbe foglalhatók. Huszonkilenc versbe foglalt epikus történet jeleníti meg a hétköznapok fájdalmait, félelmeit, gondjait, örömeit. A második blokk tíz balladája a *Varázslat, rontás* címet kapta. A következő gondolatkör a *Családi konfliktusok, tragédiák* huszonhat dalba kíváncsozó megvallását adja. A *Háború* témakörből hét alkotás került a kötetbe. A *Betyárság* című zárófejezet négy balladával ismerteti meg az olvasót.

1. kép *Vári FABIÁN László* A kakukknővér. 76 ruszin és ukrán népballada című könyvének borítója

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

A kakukknővér

76 ruszin és ukrán népballada

Forrás: VÁRI FÁBIÁN 2019

1. A ballada és a balladaforma

A ballada – Greguss Ágost sokat idézett meghatározása szerint – „*tragédia dalban elbeszélve*”. Ha értjük, mit jelent ez a három szó, azt is tudjuk, mi a ballada. Nem sorolható be egyértelműen egyik műnembe (líra, dráma, epika) sem, de mindhárom sajátosságait viseli. Goethe őstojásnak nevezte, úgy gondolta, a balladából alakult ki a három műnem.

A balladaformának nincs köze a balladához, kivéve a nevét, ami ugyanaz. Megkülönböztetésül a balladaformát néha úgy emlegetik, hogy ballade. Mind a két elnevezés a francia ballada, azaz tánc, táncdal szóból ered, régen ugyanis ezeket a műveket énekelték, és néha táncoltak is a dallamra.

A balladaformával a legtöbben akkor találkoznak először, amikor Villon verseivel ismerkednek a középiskolában.

A verssorok és a rímelés jellegzetessége adja a felismerhetőség alapját: 3x8 sor, az ajánlás 4 soros. A strófa rímképlete: a b a b b c b c; a refréné: b c b c (vö. Fazekas 2003). Példaként vessünk egy pillantást Villon egy ismert balladájának részletére:

Francois Villon: Kérdések kérdése (Ballade des menus propos)

Tudom, mitől döglük a légy.
 Tudom, ki hord rongyot, ki selymet.
 Tudom, mi csúnya és mi szép.
 Tudom, melyik fa mit teremhet;
 Tudom, melyik mily nedvet enged.
 Tudom, minden mögött van ok.
 Tudom, ki dolgozik, ki tessed.
 Csak azt nem tudom: ki vagyok?

(1. vsz.)

Ajánlás

Tudom, amit kell tudni, Herceg!
 Tudom, mi rozsdás, mi ragyog.
 Tudom, hogy egyszer eltemetnek.
 Csak azt nem tudom: ki vagyok?

(Fordította: Mészöly Dezső)

A ruszin balladák formája, a *kolomejka*. A Kárpát-ukrajnai ruszinok és az ukránok legjellemzőbb, kör- és páros táncokat magában foglaló tánckategóriája, melyhez a jellegzetes, ún. kolomejka-dallamok kapcsolódnak. Élénk tempójú, 2/4-es ütemű dallam. Nevét a Kolomija, Kolomea földrajzi névvel hozzák kapcsolatba vagy a kóló, körtánc elnevezésből származtatják. Bartók a kolomejkát a hangszeres verbunkos zene egyik gyökerének tekintette. Ritmusa: ti-ti-ti-ti/ ti-ti-ti-ti/ ti-ti-ti-ti/ tá-tá. (Ilyen pl. a magyar *A csikósok, a gulyások kék lajbiba' járnak* vagy az *Elvesztettem zsebkendőmet...*)

A CSIKÓSOK, A GULYÁSOK

kék lajbiba' járnak.
 Azok élik világukat,
 kik párosan hálnak.

ELVESZTETTEM ZSEBKENDŐMET,

Szidott anyám érte.
 Aki nékem megtalálja,
 Csókot adok érte

2. A népballadák tematikája

Ha a néprajztudomány klasszikusait olvassuk, a magyar szakírókkal egybeesően arra a megállapításra jutunk, hogy a balladák sokkal régebbi eredetűek, mint ahogy a gyűjtés időpontja megtörténik. A magyar népballadák a XIX. században kerültek a figyelem középpontjába, amikor a nemzeti öntudatra ébredés egyik forrásaként nemcsak a folkloristák, de a szépirodalom művelői, a költők is e műfaj felé fordultak. A magyar olvasónak óhatatlanul Arany balladáinak párhuzama ötlik fel a ruszin és ukrán verseket olvasva.

Arany János eleinte a magyar népköltés tanulmányozásával igyekezett megközelíteni a balladai ideált. Később, közvetlenül a szabadságharc után, a skót epikai dalok felé fordult, az angol-skót népköltési gyűjteményekből sokat tanult: nemcsak a tragikus tárgyak és indítékok hatottak reá, hanem a szerkezeti sajátosságok, az előadás formái és a lelki élet vívódásának rajzai is. A drámai erejű párbeszédre a skót balladákban fényes mintákat talált, a bűn és bűnhődés legkülönbözőbb eseteit szemlélhette bennük, csodálhatta a tragikus felfogás zordonságát. Nála a magyar irodalom befogadóiként megfigyelhetjük azt, amivel a ruszin balladákban is szembesülünk: hogyan kell a mesét tömören elmondani, a reális megfigyeléseket sejtelmes elemekkel keverni, a legnehezebb szerkezeti problémákat megoldani, a visszatetsző témákat az előadás művészetével költőivé varázsolni. A hangulatteremtés, lélekfestés, tragikus erő és költői nyelv e remekeiben a lírai, epikai és drámai elemek bámulatos összhangban olvadnak össze. Vári Fábián László a kötet előszavába megjelöli azokat a forrásokat, ruszin és ukrán balladagyűjteményeket, amelyekből válogatását összeállította. Ezek között kiemelkedik a Lintur-gyűjtemény, Petro Lintur professzor 1950–60-as években kiadott munkái a rendszerbe szedett balladai és rituális költészet köréből (Lintur 1966).

A balladákat négy témakör köré csoportosíthatjuk:

- **történelmi** tárgyú balladák;
- **betyártörténetek**;
- **tragikus szerelemről** szóló balladák;
- **családi szerencsétlenségeket** és tragédiákat hordozó balladai történetek.

Vári Fábián László először a helyi ruszin balladákkal is kezdett ismerkedni, ezeket fordította le magyar nyelvre. Vári Fábián László olyan mélyen belemerült a balladavilág kutatásába, hogy a Debreceni Egyetemen védett doktori disszertációját is a magyar és a ruszin népballadák összehasonlító vizsgálata témakörben írta és védte meg Újváry Zoltánnál 2007-ben (Vári 2007).

2.1. Háborús történetek

Vári Fábián balladaskötetének első darabja, a Stefán vajda poétikailag máris nagy hatással van a magyar olvasóra. Idézzük ide az első strófát:

– Duna, széles Duna,
mért háborogsz folyton?
– Hogyne háborognék,
hogyne zavarognék?
Medrembe jéghideg
források fakadnak,
vizemnek legmélyén
fehér harcsa verdes,
partjaim hosszában
hadak készülődnek.

(Vári Fábián László: A kakukknővér, 11.)

A bánatos szűz és Stefán vajda története a középkori magyar balladával mutat rokonságot. A szövegépítkezés tömörsége, a figyelemirányítás költői eszközei: a kérdésfeltevés, a párhuzamos struktúrák, a szóképek, poétikai alakzatok, az ismétlés, s különösen az archaizált nyelvezet visszaviszi az olvasót a törökökkel, tatárokkal küzdő seregek harcosainak világába, ahol a szülői bánat vagy a szerelem ugyanúgy fellángolt, mint a békés hétköznapiakban.

Hegyek, völgyek megindultak,
hegyek, völgyek megindultak,
törökök a tatárokkal
hódító hadba vonultak.

Elöl arab telivéren
császár fia megy a tűzbe,
kard villog a jobb kezében,
és egy szív a kardra tűzve.

Ama szívből vér patakzik,
a patakból folyó támad,
folyó felett zord fenyőszál,
tetejében varjú kárál,
olyan keservesen, mintha
Iván öreg anyja sírna.

(Vári Fábrián László: *A kakukknővér*; 183.)

2.2. Szerelmi tragédiák, szeretőgyilkosok

A természettel folytatott naponkénti küzdelem, a babonaság, a varázslás felé lökte a régi kultúrák népeit. A rontás célja rendszerint a szerelmi hódítás, de a boszszuállás is. A családon belül az anyós és a meny rossz viszonya, a hűtlen szerető megbüntetése különféle praktikákkal történik: a csúszómászók testnedvei, a kígyóméreg, a vad mérgező növények pogácsába sütése, s a rontás egyaránt ismert módzatok voltak:

Mondd meg nekem, szép Maruszja,
mért tetted ezt vélem?
Nem készültem a halálra,
hisz még alig éltem.

Hisz én neked, barna legény,
semmit se ártottam,
szombat este a kapuban
két pogácsát adtam.

Az egyiknek tésztájába
kerti rutát tettem,
a másikba kicsi, mérges
kígyócskát sütöttem.

[...]

Amikor Ivánt temették,
Maruszját elfogták,
lovak farkához kötötték,
széjjelszakították.

(Vári Fábrián László: *A kakukknővér*, 96–97.)

2.3. Betyártörténetek

A magyar olvasónak különösen érdekes a betyárvilág megjelenítése. Nem véletlen, hiszen a XIX. század első felének magyar betyárjai, Rózsa Sándor, Sobri Jóska, a mátészalkai Gacsaj Pesta a nagy realista írókat, költőket, Aranyt, Móricz Zsigmondot is tollforgatásra indították. A betyárvilág nálunk a szabadságharccal is összefügg, hiszen Rózsa Sándor Kossuth seregében betyár csapatot is szervezett. De alapvetően, tudjuk jól, bűnözők, tolvajok voltak mindannyian, akik tömlőben, akasztófán végezték:

Zavaros a patak habja,
Jancsi kezét mosogatja.
Hej, te betyár, mi lett veled,
mitől véres a jobb kezéd?

meglőttem a gerlicémet,
legkedvesebb szeretőmet.

[...]

Most van a nap lemenőben,
mit látsz Jancsi, a mezőben?
Nincs ott, csak egy akasztófa,
készzen már a hurok rajta.

(Vári Fábrián László: *A kakukknővér*, 202.)

2.3.1. A betyárok

A betyárvilág főszereplőit a folklórkutatás szerint csoportokba sorolhatjuk.

A **kéményleső betyár** – a betyárok legalja. Sem bátorsággal, sem hírnévvel nem rendelkezik. Rendszerint sikeresebb társai mögött meghúzódva „eltartatja magát”. Megtűrik, de nem kedvelik.

A **szalmabetyár** – folyamatos menekülésben, „szalmán” van. Bújtatói első sorban kanászok és csűrhések.

A **kapcabetyár** – a betyártársadalom olyan rétege, aki nem válogat a javak között. Bármire ráteszi a kezét. Pásztorokkal parolázik.

A **futóbetyár** – a betyárok arisztokráciája. Folyamatosan változtatja a helyét, de állandó búvóhelyei is vannak. Nem engedi, hogy igazságos hírnevét bárki csorbítsa. Nyíltan is fellép, s vállalja tetteit. Nem „piszkítja” kezét ócskaságokkal. Pénz, arany, ló, marha eltulajdonításában vesz részt. Sokszor előre bejelenti,

hogy mit fog tenni. A zsákmány jelentős részét „visszaforgatja”. Bűjtatóit, szeretőit éppúgy támogatja, mint az özvegyek gyermekeit vagy a katonának ragadott férfiak családját. „Fekete híru” emberrel nem áll szóba. Támogatói a csikósok, gulyások, pásztorok közül kerülnek ki. Magát is a pászortársadalom tagjának tartja. Nem lesz elsőre mindenki futóbetyár. Néhány erős személyiségű kivételtől eltekintve a „betyárfejlődés” állomásain évek alatt érik be a „nép kedvence”. Korai időszakában Rózsa Sándort is, mint kapcabetyárt tartották számon, de néhány év múlva már így összegezte saját sorsát: „Most csak ilyen futó betyár vagyok, de azért szabad embör” (Vö. Vukics 2003).

2.3.2. A magyar betyárok társai a Kárpátokban

A magyar betyárok társai ott vannak a ruszin, ukrán, szlovák, sőt lengyel folklórban is. Ilyen Jánosik György alakja. Mivel a neve hasonlít a János becézésére, a Jánoskára, ezért magyar nyelvi környezetben Jancsikának is hívták. Juraj Janusik (Janosik György), a szlovákok betyárja, akiről az alábbi ballada született (vö. Botto 2020).

Jan Botto: Smrt' Jánošíkova (szlovák nyelven)

Padá rosa, padá za bieleho rána,
 plačúci paholček ovečky zaháňa:
 Dolu, ovce, dolu, dolu dolinami,
 ved' už viac Jánošík nepôjde za vami!
 Dolu, kozy, dolu z tej vysokej skaly,
 ved' vám už tí páni Janička zlapali!
 Zlapali, zlapali s' a vtáčka na lepe,
 keď valašku zamkli sedem dvermi v sklepe.
 A jeho obstali i zhora i zdola,
 s' a tie čierne vrany bieleho sokola.

(1862)

Jánošík halála (magyar fordításban)

Harmatja száll fényes hajnalban az égnek,
 sírdogáló pásztor nyája mögött lépked:
 Ballagjunk, juhocskák, lefelé a völgybe,
 nem jön már Jánošík, messze ment örökre.
 Szökjetek a mélybe, ti, kőszáli zergék,
 Jankót a nagyurak régen leteperték,
 úgy fogták el, mint a lépre csalt madárkát,
 mikor a fokosát hét zár mögé zárták,
 körülfogták csellel, vadul rárohantak,
 hófehér sólyomra a fekete varjak.

(Farkas Jenő fordítása)

Vári Fábán László gyűjtésében is megjelenik Jancsi betyár figurája:

A gyilkos betyár

Zavaros a patak habja,
Jancsi kezét mosogatja.
Hej, te betyár, mi lett veled,
mitől véres a jobb kezed?

meglőttem a gerlicémet,
legkedvesebb szeretőmet.

[...]

Most van a nap lemenőben,
mit látsz Jancsi, a mezőben?
Nincs ott, csak egy akasztófa,
készen már a hurok rajta.

(Vári Fábán László: A kakukknővér, 202.)

2.4. Családi tragédiák. A férjhez kényszerített lány, a gonosz anyós

A családi tragédiák között a betyárokkal kötött kényszerházasság is szerepel:

A férjhez kényszerített lány

Zöld mezőben jávorfácska,
ott szánt egy ökrével Áncja.
Dél sincsen még, sok a híja,
édesanyja máris hívja.

– Férjhez adtalak, virágom,
alig hittem, máris bánom.
Jancsi lesz életed párja,
a hegyek híres zsviványa.

(Lintur gyűjtéséből, 1942)

A kegyetlen anyós elől madárrá változva menekülő fiatalasszony kakukk képében tér vissza párjához. A férj azonban nem ismeri fel és anyja parancsára megöli a kakukknővért. A menekülő feleség így könyörög:

A gonosz anyós

Ahogy voltam, elindultam,
Duna partjáig jutottam,
ottan térdre ereszkedtem,
s jó atyámhoz könyörögtem:

– Uramatyám, én Istenem,
madárszívet adjál nekem,
hogy kakukkmadárrá váljak,
széles Duna fölött szálljak

(Vári Fábán László: A kakukknővér, 132.)

3. *Tematikus hasonlóság és topográfiai, lexikai különbség*

Azt gondolhatnánk, hogy nincs semmi különbség a magyar, a ruszin és az ukrán népballadák között, hiszen ezek az archaizált, népdalokhoz hasonló poétikus szövegek akár a mi falusi világunkban is keletkezhetett volna. Valóban, az alaphelyzetek, a konfliktusok és tragikus végkifejleteik az európai népeknél hasonlóak. Ám a helyszín, a tárgyi világ és a nevek birodalma sajátos atmoszférát teremt: a Dnyeper, a Feketehegy, a Kárpátok, Prága, ahova kereskedni járnak, más világokat rajzol meg. A Duna sem a magyar Duna, hanem a folyó haragos, fekete-tengeri deltát képező torkolata. A kötet címadó balladájában, a *Kakukknővérben* a gonosz anyós elől menekülő fiatalasszony a Duna deltájában könyörög Istenhez.

Az állatok, a madarak is mások. Nem fecskék, galambok, hanem kakukk, varjú, hideghez szokott állatok népesítik be a teret. A növényvilág a nyírfa, jávorfácska, fenyőerdő képében jelenik meg. A dallamosan csengő keresztnevek között a Jancsi, János mellett Maruszja, Katerina, Galjutina, Iván, Román, Stefán teszi helyi színezetűvé a történeteket. A háborús témák a török fogságról, kozák katona haláláról, az őt sirató anyák, szeretők bánatáról szólnak.

A nyelvi stílussteremtés gyökerei, mint ahogy az emberi tragédiák, s a hiedelmek ősisége közös kultúraszemiotikai alapokat képeznek. Kirajzolódik a balladából egy régi világ nyomokban mindmáig kiható szociokulturális háttere. A patriarchális családfelépítés, a távol levő fia tudtán kívül kegyetlenkedő anyós hatalma, a titkolt szerelmi viszonyok, a kierőszakolt házasság, a harcban edzett férfiak lelki sérülékenysége, a nők praktikai stb.

Érzékelhető, hogy népeink folklórájában s ezen belül népballada-költészetében számos érintkezési felület található, s ezeken keresztül a több évszázados együttélés törvényszerűségei által szabályozva oda-vissza csörgedezve hozzák és viszik az értékeket a két kultúra felszíni és bűvópatakjai.

3.1. *Topográfiai és névtani különbségek*

Topográfia:

- a **Duna** – a ruszin és ukrán balladákban a **Duna-deltát** jelenti;
- a **Tisza** – itt kis hegyi folyó;
- **Prága, Krakkó** – a távoli világot jelentő nagyváros nem **Bécs**, mint Magyarországon;
- a **hegyek, várak** a Kárpátok **keleti, déli** csúcsait, az ukrán határőr vidéket jelölik meg.

Névadás:

- Bár vannak magyar keresztnevek is, de több a **Maruszja, Katerina, Gavrila, Iván** stb. megnevezés.

3.2. *Magyar-ruszin lexikális érintkezések*

A ruszin és az ukrán balladákban, ha mértékkel is, de szépen kimutathatóak az élet legkülönbözőbb területeiről kölcsönvett magyar szavak, mint pl.:

Katona – „*Ide szinok u katune*” (Megy a fiam katonának).

Sarkantyú – „*Huszari v sarkanykovi*” (A huszárok sarkantyúkkal) és hasonlók.

4. Összegzés. Hermeneutikai ív és interdiszkurzivitás

A múlt század 60-as 70-es éveiben az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékén a hallgatók azt a feladatot kapták, hogy gyűjtsék fel a még élő idős emberektől a helyi népköltészet, néprajz és népszokások, köztük a népbaladák csak arra a vidékre jellemző elemeit. Így indult el egy folyamat, amelynek köszönhetően azt mondhatjuk, szinte 90 százalékban ismerjük a kárpátaljai magyar folklórirodalmat.

A több mint négy évtizeddel ezelőtt elvégzett gyűjtőmunka egyik leglelkeesebb tagja Vári Fábián László volt, aki magyar szakos diákként került közel a balladákhöz, s ma már a legismertebb néprajzi gyűjtőként jegyzi nemcsak Kárpátalján, de a magyarok lakta nemzetrészekben belül is. A *Vannak ringó bölcsők* c. balladagyűjteménye már három kiadást megért (Vári 2012). A kötet húsz archaikus és mai keletű népbaladát tartalmaz.

„A kárpátaljai magyar népbaladával és általában a magyar népbaladakinccsel is viszonylag sokat foglalkoztam, így hozta magát a lehetőség, hogy belenézsek az ukrán, a ruszin népköltészetbe is. S mivel ez a két nép – a kárpátaljai ruszinok és magyarok – az évszázadok folyamán együtt élt, a történelmükben sok közös van, így feltételeztem, hogy kell legyen átfedés a balladákban is, amit jól gondoltam, hiszen sok hasonlóság van. A balladai történetek közül körülbelül húsz olyan van, amely teljesen átfedi egymást. A népbalada nyelvezetét nagyon alaposan megismertem a fordítások során, s a balladai hangulatot szerettem volna visszaadni” – vallja Vári Fábián László (vö. Vári 2007). A ruszin és ukrán népbaladák fordításával hiánypótló szolgálatot tett Vári Fábián László.

Vári Fábián László ruszin és ukrán népbalada-fordításai kapcsán a gyakorlatban is bizonyítást nyer, hogy a fordítás befogadásesztétikai, hermeneutikai reflexió, minthogy maga a hermeneutika is egyfajta interpretáció, a rejtett jelentések, gondolatok világossá tétele. A fordításban a „hermeneutikai ívnek” kell lerövidülnie. A fordítónak a lehetségesig minimaliznia kell azt a távolságot, amely az eredeti mű kulturális-egzisztenciális szituációja és a célnyelvi interpretáció szituációja között fellelhető. A fordítás olvasói befogadása maga nem más, mint az interpretáció interpretációja, azaz további másodlagos interpretációs cselekvés.

Az interdiszkurzivitást a hermeneutika mint a szövegfeldolgozás integráló hiperkategóriáját értelmezi. A terminus szövegértelmű bevezetése a francia *discours* szóból ered, amely a beszédet, a beszédcselekvést az extralingvisztikai, szociokulturális, pszichológiai stb. összetevőivel együtt látta. A szöveget olyan eseménysorozat mozzanataként fogja fel, amely a résztvevők részéről célirányos szociális cselekvésben jön létre. Az interdiszkurzivitás hiperkategória

jellegét a különböző diskurzusok, vagyis a szövegre vonatkozó különböző ismeretek és gyakorlati alkalmazások kereszteződéseinek eredményeként nyeri el (vö. Гордиевский 2006). Ezt igyekeztünk bemutatni, amikor körbejártuk a ruszin és az ukrán balladák magyar nyelvű csokrát Vári Fábián László tolmácsolásában.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. БОТТО, JÁN: *Jánošík halála* (Smrt' Jánošíkova in Hungarian). https://www.babelmatrix.org/index.php?page=work&tran_id=4123 (Letöltve: 2020. február 1.)
2. Fazekas enciklopédia 2003. http://enciklopedia.fazekas.hu/verstan/Ballada_mint_versforma.htm (Letöltve: 2020. február 1.)
3. GÖRÖMBEI ANDRÁS: Jég és korbács: Vári Fábián László könyve. *Tiszatáj*, 2010. 64. évf. 11. sz. 77–82.
4. LINTUR, PETRO (1959): *Narodni baladi Zakarpatyja*. Lviv.
5. VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ (2012): *Vannak ringó bölcsők*. Ungvár–Budapest.
6. VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ (2019): *A kakukknővér. 76 ruszin és ukrán népballada*. Budapest.
7. VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: *A magyar és a ruszin (ukrán) népballadák összehasonlító vizsgálata*. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/118050/ertekezes_fabian%20laszlo-t.pdf?sequence=6&isAllowed=y (Letöltve: 2020. február 1.)
8. VOIGT VILMOS: A magyar hősepika összehasonlító kutatási problémái. *Népi Kultúra – Népi Társadalom*. 8. köt. 237–260.
9. VUKICS FERENC (2003): *A magyar harcművészet története*. Budapest.
10. ГОРДИЕВСКИЙ А. А.: *Категория интердискурсивности в научно-дидактическом тексте*. <http://www.tnmlib.ru/jirbis/files/upload/abstract/10.02.20/505.pdf> (Letöltve: 2020. február 1.)

Л 67 **LIMES.** Науковий вісник Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ. 2021/Випуск VIII. Редакційна колегія: Ільдико Орос (головний редактор), Мелінда Орбан та Олександр Добош (відповідальні редактори) [та ін.] – Берегове: ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, 2021. – 304 с. (англійською, німецькою, угорською та українською мовами)

ISSN 2411-4081

Науковий вісник «LIMES» засновано у 2014 році та видається за рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ. У науковому віснику публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних учених угорською, українською та англійською мовами. Цей том об'єднує праці з історії, етнографії, теології, педагогіки, соціології, економіки, матеріалознавства і технологій.

УДК 001.89(058)

Наукове періодичне видання

LIMES

Науковий вісник

Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

2021 р.

Випуск VIII

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія KB №20762-10562P від 08.05.2014 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №12 від 22.12.2021 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Відповідальні редактори:

Мелінда Орбан та Олександр Добош (видавничий відділ, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Адальберт Бовді, доктор фізико-математичних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Адальберт Рац, доктор філософії у галузі природничих наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Бейла Надь, кандидат біологічних наук, доцент (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Віра Протопопова, доктор біологічних наук, професор (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Емьовке Бергхауер-Олас, доктор філософії у галузі соціальних та поведінкових наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Золтан Кормочі, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Золтан-Шандор Варга, доктор біологічних наук, професор-емерит (кафедра еволюційної зоології та біології людини, Дебреценський університет), Ібоя Самборовскі-Нодь, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Ілона Лехнер, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Йосип Молнар, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Катерина Дудич, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Лорант-Денеши Давід, саблітований доктор у галузі «регіональні науки», професор (Інститут економіки та розвитку регіонів, Університет ім. Святого Іштвана), Маргарета Кейс, кандидат історичних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Марія Ген, кандидат біологічних наук, саблітований доктор у галузі «науки про довкілля» (кафедра ботаніки, Університет ім. Святого Іштвана), Олександр Бергхауер, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Олена Біда, доктор педагогічних наук, професор (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Роберт Бачо, доктор економічних наук, професор (кафедра обліку і аудиту, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Тетяна Чонка, кандидат філологічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Томаш Врabelь, кандидат філологічних наук, доцент (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Юдіта Павлович, кандидат педагогічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Юрій Жигуц, доктор технічних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Юрій Чотарі, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Відповідальний за випуск:

Василь Брензович, кандидат історичних наук (Благодійний фонд за ЗУІ)

ТЕХНІЧНЕ РЕДАГУВАННЯ: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

ВЕРСТКА: *Мелінда Орбан*

КОРЕКТУРА: *авторські, Льдіко Гріца-Варцаба та Томаш Врabelь*

ДИЗАЙН ОБКЛАДИНКИ: *Ласло Веждед*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр «Опацої Чере Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Друк наукового вісника здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Засновник: Благодійний фонд Закарпатського угорського педагогічного інституту (від 2016 року Благодійний фонд За Закарпатський угорський інститут)

Видавництво: **Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II** (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II» (Затверджено протоколом загальних зборів Благодійного фонду За ЗУІ, протокол №1 від 09.12.2019р., прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці II, протокол №2 від 11.11.2019р., зареєстровано Центром надання адміністративних послуг Берегівської міської ради, 12.12.2019р.)*

Поліграфічні послуги: **ТОВ «РІК-У»** (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 30.12.2021. Шрифт «Times New Roman».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк цифровий. Ум. друк. арк. 24,7.

Формат 70x100/16. Замовл. №351. Тираж 300.